

Nykøbing Postvæsen ved 200 Aars Jubilæet

En Udvikling fra Forarmelse og Elendighed til vor Tids gode Postvæsen, som er blevet til en stor Forretning.

Af Sophus Jensen, Nykøbing

Danmarks Postvæsen oprettedes som bekendt i Christian den Fjerdes Regeringstid, men var i en Aarrække bortforpagtet til Poul Klingenberg. Christian den Femte overdrog det til sin Søn Christian Gyldenløve, og efter hans Død solgte hans Enke hele Postvæsenet til Staten i Aaret 1711. Men dette kære „Væsen“ var dengang kun en lille Spire i sin Vorden, og der gik flere Aar, før det blev saa landsomfattende, at Staten havde sit faste Postkontor i alle Danmarks Byer. Følgelig kom de mindste og mest afsidesliggende Byer sidst i Rækken. Inden Lammefjordens Udtørring var Odsherred nærmest at betragte som en Ø med store Vige og Skove og nordligst oppe ved en venlig Krog af Isefjorden ligger og laa Hovedstaden Nykøbing.

I Aaret 1739 fik Nykøbing sit faste Bipostkontor. Da talte Byen ialt 350 Sjæle fordelt i ca. 90 Familier boende i 87 Huse og Gaarde. Byens eneste Gade, Adelgade, havde ogsaa dengang de samme Snirkler og Sving som i vore Dage — mén af Udseende i stor Kontrast til vor smukke Hovedgade af i Dag. — Husene var stråtækte, kun Raadhuset og den dengang hvidkalkede Kirke bar Teglstenslag, Rendestenen gik i Gadens Midte, og mellem denne og Husene laa Møddingen, hvor Grisene og Hønsene gik og rodede. Gadebelysning fandtes ikke, saa Byens Borgere, der maatte færdes ude efter Mørkets Frembrud, bar en tændt Hornlygte i Haanden. Byens Ramme var afstukket ved Bommene og Akciseboderne ved de 6 Hovedindkørselsveje. Og her indenfor levede Byens Borgere deres eget isolerede Liv. Da Nykøbing laa langt fra de gamle Kongeveje, kom der sjældent fremmed Besøg til den lille By. De fleste Tilrejsende naaede oftest kun op i Odsherred til Lensmanden paa Dragsholm. Den hurtigste Rejse fra og til Nykøbing lige op til Slutningen af forrige Aarhundrede, var over Vandene som det kaldtes. Med Vogn ad Landevejen til Egebjærg, denne Vej langs Isefjorden er nu regnet for en af Landets smukkeste. Men i gamle Dage, naar Rejsen foregik med en knirkende Vogn og stadigvæk udsat for Bump og Stød paa Datidens elendige og hullede Veje, da kan man godt forstaa, at den stakkels Rejsende har blæst Alverdens Skønhed et Stykke og blot haft den Tanke, bare Rejsens Maal var naaet, og der var endda adskillige

Genvordigheder tilbage, thi man kunde ikke fortsætte med Vognen længere end til Færgetroen paa Kongsøre Nebbe og derfra med aaben Baad færgedes over Fjorden til Næsset paa Holbæksiden. Og i daarlig Vejr maatte der ofte ventes i Timevis. Og næsten værre, hvis man havde fortsat Kørselen længere mod Syd til Gundestrup. Her blev først oprettet Færgetro i 1848. Før den Tid maatte Rejsende, som kom ude fra og skulde færges over fra Audebo til Gundestrup, stikke Ild i Tangbunkerne, som laa ved Stranden. Dette var saa Signal lil Kvinderne i de smaa Fiskerhuse i Gundestrup om at sejle over og hente dem. Det var kuriøst nok Kvinderne, som havde denne Bestilling. De fik herfor i Færgebetaling den famøse Sum af 4 Skilling. Som man vil se kunde Datidens Handelsrejsende, den saakaldte „Probenreuter“, med Rette sammenligne en Rejse op til Nykøbing med en Rejse igennem det mørke Rusland. I de gamle Nykøbing-Papirer nævnes af Byfogeder og Skippere Byen oftest som dette „Sibiriens Ødemarks By“. Først i Slutningen af 90'erne da Diligencens Hornsignaler var bleven afløst af Odsherredsbanens smaa stønnende og pustende Lokomotiver med deres utallige Fløjt ved de talrige Overkørsler imellem de 13 Stationer fra Holbæk til Nykøbing, var det, at Fremmedbesøget tog til, og Rørvig var samtidig blevet opdaget af Kunstnere og Digtere, ja, selv Holger Drachmann var blandt den lille Skipperbys første Pionerer. Besøget er nu tiltaget, saa Sibirien er i vore Dage om Sommeren lig Kysten ved Sundet. Jeg vil nu vende tilbage til denne Artikels Kernepunkt og give et lille Resumé af

Nykøbing Postvæsens Historie.

Første Gang, man i gamle Nykøbing-Papirer hører noget om Postbesørgelsen til Nykøbing Sj., er Anno 1734, idet Stiftsbefalingsmanden da klager over, at hans Breve op til Nykøbing ofte ligger 4 a 5 Uger paa Holbæk Poststed. Disse Klager maa have frugtet, thi i 1739 oprettes en gaaende Post fra Holbæk til Nykøbing, hvor der aabnedes et Bipostkontor med Postmester, der dog ikke fik fast Gage. Dette var Nykøbings første Postkontor, og Byens første Postmester blev en Mand ved Hans Nielsen Holm. Han var tillige Byens eneste Prokurator og overtog den 31. August 1736 Embedet som Nykøbings Byfoged efter salig afdøde Morten Grundtvig, den sidste Grundtvig i Nykøbing af Embedsstanden. Skønt den gode Holm var Svoger til Byens daværende Matador Hans Birch, var han altid regnet for en forarmet Mand. Med Nutids Øjne undres man over, at Byens eneste Prokurator var saa fattig. Den 14. Februar 1729 laante han Penge hos Kommerceraad Schwane paa Anneberggaarden og pantsatte derfor — en Fruentimmier kjole, som han dog ikke indløste, saa Schwane maatte sagsøge ham. Og d. 17. Marts

Nykøbing 1939 – fra Holbæk Amts Venstreblad – februar 1939

www.nykobingslokalhistoriske.dk

1735, altsaa Aaret før han blev Byfoged, pantsatte han alt, hvad han ejede med hvad Navn nævnes kan for 80 Sletdaler. Men har den gæve Byfoged og Postmester ikke efterladt sig denne Verdens eftertragede Mammon, har han til Gengæld i sine mange efterladte Breve, som er blevet bevaret for Eftertiden, givet os en uvurderlig Kilde at øse af, saa vi Nutidsmennesker faar et klart Billede af Livet i vor lille By for 200 Aar siden. Fra hans Haand findes en Beretning af 12. August 1751, som er et tragisk Kapitel i Dansk Postvæsens Historie: I Fredags er Postbudet mellem Holbæk og dette

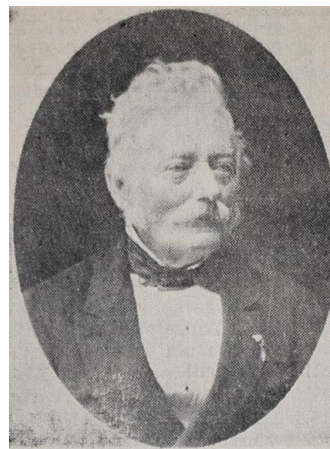
Sted paa det lidet Færgested ungefær ½ Fjerdingsvej bredt af en stærk Hvirvelstorm med Færgen bleven omkast, saa han med Postsæk og alt er bleven borte og druknet tillige med de paa Færgen værende Passagerer og Gods, saa at intet blev bjærget undtagen en Færgekarl. Her hentydes sikkert til Overfartsstedet til Kongsøre Nebbe Kro, som fandtes op til dette Aarhundrede. Her skal gengives et af Holms Breve om hans økonomiske Vanskeligheder. Det var galt med Pengesagerne. I 13 Aar havde den gode Byfoged og Postmester ikke faaet indbetalt Byens Regninger til Kongens Rentekammer og den frygtede Stiftamtmand. Han forsøger derfor i en lang og meget omstændig Skrivelse at gøre Rede for disse forskellige Mærkværdigheder. Brevet slutter saaledes: Jeg formaar det sandt for den levende Gud ikke, hvad de end vil gøre ved mig fattige .Mand, der sidder med Huset fuldt af store og smaa Børn, og har intet at leve af eller andet end Armod at opdrage med. Thi af min Byfogedtjeneste er jeg ikke i Stand til det ene Aar at bøde paa det andet, at tilvejebringe noget Aar 20 tit 30 Rdl. og min Postmestertjeneste fortærer endda alt det, Byfogedtjenesten indbringer: thi jeg faar 24 Rdl. Aarlig i Løn, og defor maa jeg holde Karl og Hest en gang om Ugen at ride til Holbæk, og de fleste Gange har han aldrig et Brev med enten frem eller tilbage.

Som man vil se af denne Skrivelse er nu den gaaende Bipost bleven afløst af en ridende. Selve Posten har jo ikke kunnet overanstrenge Postmesteren, idet Datidens Folk som bekendt skrev grumme faa Breve, de fleste kunde simpelt hen ikke skrive, ikke engang Deres eget Navn. Kun Øvrighedspersonerne havde virkelig Brevpost.

Hans Nielsen Holm bestred Pladsen som Nykøbings første Postmester i 18 lange Aar, fra Ansættelsen den 20. Februar 1739 til sin Død den 9. April 1757. Saa overtog Byfoged Bertel Hansen Mantix Postembedet 2. Septbr. 1757 til 1. Juni 1781, da han fik kgl. Tilladelse til at afstaa Embedet til Vicelandsdommer og Justitsraad Thomas Eichel Bartholin fra 1. Juni 1781 til G. December 1786, da han tog Afsked. Under Postmester Bartholin blev i 1783 den saakaldte kørende Kuglepost oprettet. Denne medførte kun Breve. Pakker og alt andet befordredes med Skib eller Fragtmand til Roskilde.

Næste Postmester i Rækken bliver Konsumtionskontrolør Jørgen Honum fra 14. Marts 1787 til den 21. April 1797, da han ogsaa tog sin Afsked. Nu er vi begyndt at naa frem i Tiden. Postetaten faar ligesom mere fast Form. Byens første Læge — Distriktslæge Lind — overtog nu Embedet og besad det fra 21. April 1797 til 31. December 1812, da han tog Afsked. At Posten ikke var stor, ser vi af, at Postbud eller Litsenbroder, som de dengang kaldtes, holdt Lind ikke. De faa Breve, der kom, uddelte hans Datter Eva, den af forrige Aarhundredes Nykøbingensere saa velkendte „Jomfru Lind“. Naar hun efter Postens Ankomst med sin Sypose gik nedad Gaden, stod Folk i de smaa Vinduer for at se, til hvem Jomfru Lind i Dag havde Brev i sin Pose, og saa fik man travlt med at spekulere over, fra hvem Brevene kunde være kommet. Større var Byen ikke. Og naar Jomfru Lind gik og kom, kunde det nok være, hun slog med Nakken. Jo vist, — hun havde da en ansvarsfuld Plads; hele Byen følger en. Fra 1. Januar 1813 og til sin Død 3. November 1844 optraadte Konsumtionsbetjent Peder Mortensen Holm paa Arenaen som Byens Postmester. Den 1. August 1836 blev det Hovedpostkontor, og nu blev Postmesteren fastlønnet.

Nykøbing Hovedpostkontor og fastlønnede Postmestre.

Kaptejn Ferdinand von Holstein,
Nykøbings Postmester 1845—1876.

Den 1. April 1845 rullede Diligencen ind over de loppede Brosten og holdt ud for Nykøbing Posthus (dér hvor nu Slakteriudsalget er). Og ud af Æsken tren tidligere Kaptejn i Kongens Livjægerkorps August Ferdinand v. Holstein, der nu skulde overtage Embedet som Byens Postmester. Den gamle originale Konsul Boysen var den første, der bød den nye Postmester Velkommen og viste ham Vej til Gæstgivergaarden. I Postmester A. F. v. Holsteins første Tjenestear var det sikkert let overkommeligt. Nykøbing havde dengang knapt 1000 Indbyggere, og Post kom kun 2 Gange ugentlig med Diligencen. Det var først efter Frimærkernes og den ensartede Portos Indførelse over hele Landet i 1851, at Brevskrivningen gjorde sig virkelig gældende i den brede Befolkning. Pakker sendtes sjældent med Posten. De sendtes i Almindelighed ved Lejlighed med Skipper, Baadfører eller Fragtmand, som det nu kunde passe sig bedst. Folk havde Tid at vente dengang.

Nykøbing 1939 – fra Holbæk Amts Venstreblad – februar 1939

www.nykobingslokalhistoriske.dk

Af Aviser eksisterede dengang ikke andre end Berlingske Tidende, som i selve Nykøbing samt i Omegnens Herregaarde og Præstegaarde holdtes i nogle faa Eksemplarer. Bønderne, af hvilke over 500 dengang var Fæstere paa Odsherreds Gods, kgl. Bønder som de kaldtes, holdt ikke Aviser, og hvor mange havde vel lært at læse med Forstaaelse? Fik de en sjælden Gang en Avis, blev den læst op af Oldermændene ved Stævnet, naar der blev „tudet“ paa Gaden, som det hed. Først i Frihedsaaet 1848 kom store Begivenheder, der optog alle og satte saa Odsherreds Bønder i Bevægelse for at faa hyppigere Post med Avis-Nyheder. Et Ønske, som i nogen Grad blev imødekommet, idet der nu hver Tirsdag kom ridende Postillon. Og saa blev der flere og flere, der slog sig sammen om de smaa Aviser med deres sparsomme Efterretninger om Krigen. Den gamle Kaptejn bestred sit Embede i godt 31 Aar, han tog sin Afsked d. 1. Oktober 1876 og levede agtet og æret og afholdt af alle Lag i Nykøbing By til sin Død den 12. Marts 1888. Han blev 81 Aar gammel og blev begravet i Familiegravstedet paa Nykøbing gamle Kirkegaard ved den nordre Mur. Under v. Holstein blev Posthuset flyttet ned i den Ejendom, der nu er gennemskaaret af Dronning Margrethesvej, og derefter igen flyttet op i Amtstuegaarden, saa nu kørte den gule kendte Diligencen op til Hoveddøren, der var i Gavlen af nævnte Gaard. Nu overtog en meget højtstaaende Person Embedet, nemlig selveste Rigs greve og Officersveteran Kaptejn Georg Leopold Sponneck. Han var Postmester til 31. Marts 1891, da han tog sin Afsked og rejste til København, hvor han først døde 1933 over 90 Aar gammel. Han var vistnok en af de sidste her i Landet, som kunde bruge Titlen Rigs greve. Han blev haardt saaret i Skanserne ved Dybbøl Mølle den 22. Februar 1864, idet en Kugle trængte ind i Rygsøjlen, og den forvoldte den stoute og kraftige Mand Smerter lige til hans Død 69 Aar efter.

Som Grev Sponnecks Afløser kom Postmester Stephan Hartvig Sehrader. Han kom fra Skagen d. 1. Juni 1891 og bestred Embedet til 31. December 1919, da han tog sin Afsked. Fra Helsingør kom nu Postkontrolør Christian Emilius Hørup. Han var ku Postmester fra 1. Januar 1920 til sin Død 5. April 1923 og fandt sit sidste Hvilested paa Nykøbing Assistensgaard.

Hørups Afløser blev Postmester Jens Rasmus Jensen, der kom fra Roslev. Han tiltraadte Stillingen d. 1. Juni 1923 og varetog Embedet i 15 Aar til 31. Oktober 1938, da han søgte sin Afsked. I de Aar, Postmester Jensen virkede i Nykøbing, blev han vellidt for sit joviale Væsen og havde sikkert kun Venner her i denne By, som han er rejst fra for at nyde sit Otium i København. Som Paaskønnelse for lang og tro Tjeneste blev han udnævnt til R. af Dbr.

Ja, saa er de 200 Aar gledet, og vi slutter med den Mand, som leder Nykøbing Postvæsen paa Jubilæumsdagen, nemlig Postmester, cand. polit. H. K. Paludan-Müller. Han kom hertil fra Embedet i Vejen d. 1. November 1938.

Postvæsenet har lige siden Odsherredsbanens Aabning i 99 haft til Huse i dennes Bygning. Fra 1870 til 1899 afgik Kaleche-Diligencen syv Gange om Ugen og Dampskib til Roskilde tre Gange ugentlig. Diligenceruten Nykøbing-Jyderup var den sidste Rute, der kørtes paa Øerne. Den sidste Dag, Diligencen kørte fra Nykøbing Postkontor, var den 31. Marts 1909. At det ikke var saa faa, der rejste med den gule Postvogn, viser en Statistik fra Aarene 1897 og 98 et Par Aar før Banens Aabning. Da havde Byens Postkontor solgt 2663 Billetter til Befordring med Diligencen.

Sluttelig skal her ikke glemmes de Mænd, som i næsten en Menneskealder bragte Posten ind af vor egen Dør, og som ufravigelig hører med i Byens Billede, nemlig Overpostbud L. Frederiksen, Pakmester L. Larsen, Postbud L. Jensen og Jens Larsen, som i mange Aar besørgede Postruten til Odden, men nu ogsaa daglig giver os Posten her i Byen.

Da 200 Aars Jubilæum ikke er nogen Dagligdags Begivenhed, vil der sikkert paa Højtidsdagen den 20. Februar fra By som Borger lyde til vor Bys Postvæsen et: Til Lykke med Mindedagen.

Sophus Jensen.

